Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 02.08.1971, sp. zn. Cpjf 19/71, ECLI:CZ:NS:1971:CPJF.19.1971.1

Číslo: 68/1971

Právní věta: K rozhodování soudů ve věcech důchodového zabezpečení.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 02.08.1971

Spisová značka: Cpjf 19/71

Číslo rozhodnutí: 68

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Dokazování, Doručování soudem, Důchod, Jednotná zemědělská družstva, Lhůty, Náklady řízení, Organizace socialistické, Pracovní poměr, Prémie, Přerušení zaměstnání, Přezkum správních rozhodnutí, Promlčení, Řízení před soudem, Rozhodnutí jiných orgánů, Smlouvy mezinárodní, Sociální zabezpečení, Účastníci odboje, Výchova dítěte, Výchovné, Zastoupení, Zemědělské organizace

Předpisy: 88/1945 Sb. 255/1946 Sb. § 8 358/1949 Ú. čl. . 54/1956 Sb. § 2
čl. 4 73/1969 Sb. § 1
§ 104
§ 107a
§ 107b
§ 107d
§ 107e
§ 107f
§ 107g
§ 107j
§ 107k
§ 108
§ 112
§ 115
§ 121 104/1964 Sb. § 19
§ 122
§ 13
§ 13 95/1968 Sb. § 1 161/1968 Sb. čl. 1
§ 134 103/1964 Sb. § 4
§ 137
§ 141
§ 142
§ 143 102/1964 Sb. § 6

§ 148
§ 15
§ 150
§ 151
§ 163
§ 17
§ 18
§ 19
§ 20
§ 202
§ 211
§ 214
§ 22
§ 226
§ 232
§ 242
§ 243
§ 243 24/1967 Sb. čl. 2 71/1967 Sb. § 3
§ 244
§ 247
§ 248
§ 249
§ 25
§ 25 199/1964 Sb. § 53 21/1965 Sb. § 1 65/1965 Sb. § 32
§ 250 40/1964 Sb. § 377 50/1964 Sb. § 1 101/1964 Sb. § 3
§ 26
§ 28
§ 30
§ 31
§ 32
§ 33
§ 34
§ 38
§ 39
§ 40
§ 41
§ 42
§ 43 105/1964 Sb. § 1
§ 5
§ 5 161/1969 Sb. § 1 71/1970 Sb. 2/1971 Sb. § 2
§ 52
§ 53
§ 56
§ 58
§ 6
§ 6 94/1963 Sb. § 99 99/1963 Sb. § 5
§ 64
§ 7
§ 70 53/1968 Sb. § 11
§ 8
§ 83

§ 85
§ 9
§ 92
§ 93
§ 94

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 68/1971 sb. rozh.

(Částečně nepoužitelné viz judikát 44/1980 SbRc.)

K rozhodování soudů ve věcech důchodového zabezpečení

(Z rozboru a zobecnění poznatků o rozhodování soudů ve věcech důchodového zabezpečení a stanoviska občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR k výkladu některých ustanovení předpisů o sociálním zabezpečení, z 2. 8. 1971, Cpjf 19/71)

Přezkoumávání rozhodnutí orgánů sociálního zabezpečení o zákonných nárocích ve věcech důchodového zabezpečení je jedním z případů, kdy soudy přezkoumávají rozhodnutí vydaná ve správním řízení. Přezkoumávání těchto rozhodnutí soudy sleduje posílení zákonnosti ve státní správě, zejména jde-li o rozhodování o některých subjektivních právech nebo o ukládání povinností občanům. Soudním přezkoumáváním se sleduje i cíl přispět k dosažení jednotného výkladu předpisů správními orgány.

Z těchto zásad vychází i platná zákonná úprava, podle níž soudy přezkoumávají rozhodnutí o zákonných nárocích ve věcech důchodového zabezpečení (srov. § 92 odst. 2 zákona č. 101/1964 Sb., § 121 odst. 3 zákona č. 103/1964 Sb., § 25 bod 22 vyhlášky č. 105/1964 Sb., /1/ § 244 o. s. ř.; viz i § 70 zákona č. 71/1967 Sb.).

V posledním období došlo k důležitým změnám předpisů, a to jak z hlediska hmotně právní úpravy, tak i z hlediska organizace soudů a řízení ve věcech důchodového zabezpečení. Za tohoto stavu přistoupil Nejvyšší soud ČSSR k rozboru rozhodování soudů ve věcech důchodového zabezpečení, zobecnil poznatky z tohoto rozhodování a zaujal stanoviska ke správnému výkladu zákonů a jiných právních předpisů, jež z provedeného rozboru vyplynuly. Jde tu o to, přispět tímto způsobem k zajištění jednotnosti a správnosti rozhodování.

Podkladem rozboru jsou rozhodnutí soudu vydaná v roce 1970 při přezkoumávání rozhodnutí ve věcech důchodového zabezpečení.

I.

K výkladu některých hmotně právních ustanovení:

Doba zaměstnání (§ 6 odst. 1 bod 1, bod 5, § 7 odst. 1 písm. d) zák. č. 101/1964 Sb., § 7 vyhl. č. 102/1964 Sb.)

Zákon o sociálním zabezpečení vychází z toho, že pro nárok na důchod nebo jeho výši bude jako doba zaměstnání hodnocena doba pracovního (učebního) poměru (pracovní činnosti), pokud zakládá nebo zakládal nemocenské pojištění podle předpisů platných pro pracovníky. Nepodléhalo-li zaměstnání podle dříve platných předpisů nemocenskému pojištění nebo pracovník nebyl k pojištění přihlášen,

půjde přesto o zaměstnání zhodnotitelné pro nárok na důchod ve smyslu ustanovení § 6 zák. č. 101/1964 Sb., jestliže šlo o takové zaměstnání, které podle předpisů platných v době vzniku nároku na důchod by zakládalo účast na nemocenském pojištění. Z toho vyplývá, že je třeba splnění dvou předpokladů:

1. Vzniku pracovního poměru a trvání tohoto pracovního poměru; otázka, kdy jde o pracovní poměr, případně z jakých hledisek lze přistupovat k závěru, že jde o pracovní poměr a v čem lze spatřovat rozlišující kritéria (jakož i která hlediska jsou rozhodná při řešení otázky, kdy šlo o pracovní poměr u blízkých příbuzných zaměstnavatele) byla řešena bývalým Nejvyšším soudem ve Zhodnocovací zprávě o rozhodování soudů ve věcech sociálního zabezpečení, Prz 18/66, a v řadě rozhodnutí, např. v rozhodnutí uveřejněném pod č. 23/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, jehož hlavní myšlenka je vyjádřena právní větou: „Základním předpokladem pro započtení pracovní činnosti jako doby zaměstnání je existence pracovního poměru.“ Nestačí tedy pouze skutečnost, že určitá osoba pracovala, nýbrž je třeba, aby výkon práce byl uskutečňován na základě pracovního poměru. Jde o to, zda druh, množství a doba pracovních úkonů se řídí pokyny zaměstnavatele a nikoliv vůlí a dispozicí pracovníka (usnesení Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 3 Co 210/70).

Je třeba dále dodat, že se zřetelem na ustanovení § 40 odst. 2 vyhl. č. 102/1964 Sb. jsou důchodově zabezpečeni i pracující, kteří jsou činni pro socialistickou organizaci v poměru, který má obsah pracovního poměru, i když takto není výslovně označen, případně nejsou splněny všechny podmínky pro vznik pracovního poměru.

Přitom je třeba upozornit – vzhledem k vzniklým pochybnostem – na to, že případný nedostatek písemné formy podle ustanovení § 32 zák. práce, vzhledem k ustanovení § 242 odst. 2 téhož zákoníku, nezakládá neplatnost právního úkonu. Tento závěr platí i po účinnosti novely k zákoníku práce (zákon č. 153/1969 Sb.).

Při dohodě o pracovní činnosti (§ 232 zák. práce) třeba otázku účasti na nemocenském a důchodovém pojištění řešit se zřetelem na ustanovení § 1 a násl. vyhlášky č. 21/1965 Sb.

Skutečnost, že určitá činnost je podrobena dani ze mzdy, sama o sobě nedovoluje ještě závěr o existenci pracovního poměru, případně dohody o pracovní činnosti, poněvadž i činnost podle dohody o provedení práce je podrobena této dani (srov. čl. 2 vyhlášky č. 24/1967 Sb.).

2. Nejde-li o případ vynětí z nemocenského pojištění (§ 5 zákona č. 54/1956 Sb. ve znění předpisů tento zákon měnících a doplňujících) je při existenci pracovního poměru (viz ad 1.) pracovník ze zákona pojištěn. Toto pojištění vzniká dnem vstupu do zaměstnání, které zakládá pojištění, a zaniká dnem skončení zaměstnání. Pokud pracovní poměr právně účinným způsobem neskončil, trvá i pojištění. Je proto nutno zjišťovat, zda byl v konkrétním případě právně účinným způsobem zrušen pracovní poměr a ke kterému dni.

V souvislosti s tím vzniká otázka, zda a jaké právní účinky z hlediska ustanovení § 6 zák. č. 101/1964 Sb. má skutečnost, že pracovník byl dobrovolně pojištěn. Zákon dobrovolné pojištění nezná a také podle obsahu přechodných ustanovení nejsou zachovány účinky dobrovolného pojištění, jež bylo uskutečněno v dřívější době podle tehdy platné právní úpravy (usnesení Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Co 499/70).

Určitá problematika vzniká i z toho důvodu, že podle dříve platných předpisů nevznikl platně pracovní poměr, nebyly-li splněny stanovené náležitosti (např. nebyl dán podle dekretu č. 88/1945 Sb. souhlas k uzavření pracovního poměru; srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 46/1953 Sbírky rozhodnutí čs. soudů). Ustanovení § 6 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. umožňuje zhodnotit i za této situace určitou dobu jako dobu zaměstnání, jestliže by podle předpisů, platných v době vzniku

nároku, šlo o pracovně právní vztah takového obsahu, že by zakládal účast na nemocenském pojištění (srov. i § 2 odst. 2 zákona č. 54/1956 Sb.).

V podstatě stejným způsobem je třeba řešit otázku, zda jde o dobu pracovního poměru zhodnotitelnou podle ustanovení § 6 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb., z hlediska výše výdělků docilovaných domáckými dělníky a jinými pracovníky uvedenými v ustanoveních § 30 až § 34 vyhl. č. 102/1964 Sb., šlo-li o práce konané v době minulé, zejména v období mezi rokem 1938 a rokem 1945.

Nejvyšší soud ČSR se zabýval otázkou započtu doby zaměstnání v letech 1936 – 1940, kdy navrhovatel pracoval jako domácký dělník, a dospěl k závěru, že peněžní reforma z r. 1953 se týkala jiného údobí než shora uvedeného, což vyplývá z vyhlášky bývalé Ústřední národní pojišťovny č. 358/1949 Ú. l. Byla tedy zmíněná výdělková hranice i v uvažované době 1936 až 1940 120 Kčs (usnesení Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Co 2331/70).

Nehledě k tomuto konkrétnímu případu, jehož řešení je správné, bylo by třeba zkoumat, zda uvedenou hranici výše výdělku 120 Kčs (srov. § 6 odst. 2 zákona č. 54/1956 Sb.) by pracovník dosahoval se zřetelem na nynější výdělky v příslušném pracovním oboru s přihlédnutím k zjištěnému rozsahu tehdy konaných prací.

Ustanovení § 6 odst. 1 bod 5 zák. č. 101/1964 Sb. se v soudní praxi vykládá tím způsobem, že pokud podle mezistátní úmluvy nejsou žadateli zaručeny stejné nebo výhodnější nároky, než by vyplývaly z vnitrostátní úpravy, jsou aplikována ustanovení zák. č. 101/1964 Sb. Při existenci smluvní úpravy se při přestěhování občana na území druhého smluvního státu posuzují jeho nároky ze sociálního zabezpečení tak, jako kdyby pracoval na území státu, v němž v době vzniku nároku bydlí, přičemž dojde k zhodnocení celé doby zaměstnání. Právní postavení občana nemůže být, pokud jde o nároky důchodového zabezpečení, horší, než kdyby smluvní úprava neexistovala (pro úplnost lze upozornit na ustanovení § 1 zákona č. 161/1969 Sb.).

Při výkladu ustanovení § 7 odst. 1 písm. d) zák. č. 101/1964 Sb. a § 7 vyhl. č. 102/1964 Sb. vzniká v praxi pochybnost z toho hlediska, za jakých podmínek lze hodnotit péči babičky o vnuka, jestliže matka dítěte po rozchodu s manželem bydlela u babičky a byla celodenně zaměstnána. Je nutno především zkoumat, zda skutečně jde o převzetí dítěte do péče nahrazující péči rodičů. Tento předpoklad zpravidla nebude splněn v případě, kdy také vlastní matky, i když v menším rozsahu, o dítě pečuje. Nadto by bylo nutno – kdyby uvedená podmínka byla splněna – zkoumat, zda dítě bylo odkázáno převážně (není tedy nutno, aby bylo odkázáno zcela) na ženu, která je převzala do své péče, a dále, zda rodiče dítěte skutečně nemohli sami výživu zajistit, a to ze závažných příčin (srov. zásady rozhodnutí uveřejněného pod č. 35/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). Jde tu tedy o obdobnou situaci, jež by z hlediska ustanovení § 33 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. byla předpokladem pro nárok na sirotčí důchod.

Invalidní důchod (§ 20 odst. 3 písm. a) a § 22 zák. č. 101/1964 Sb.; § 17 odst. 4 a § 18 odst. 1 vyhl. č. 102/1964 Sb.)

V praxi vzniká pochybnost o vymezení pojmu zaměstnání „zcela nepřiměřeného“. Hlediska pro bližší vymezení tohoto pojmu jsou obsažena v ustanovení § 17 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb.; jde tu o zobecnění poznatků vyplývajících ze soudní judikatury (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 27/1951 Sbírky rozhodnutí čs. soudů). Nějakou vyčerpávající definici nad rámec citovaného ustanovení, které uvedený pojem vymezuje, nelze podat. Je zřejmé, že zákon klade důraz na pojem „zcela“ nepřiměřeného zaměstnání. Nepostačuje tedy, aby šlo pouze o zaměstnání nepřiměřené. Ve srovnání s případem uvedeným v ustanovení § 20 odst. 3 písm. a) zák. č. 101/1964 Sb. je u pracovníka sice určitá pracovní schopnost zachována, ovšem jenom pro výkon takového zaměstnání, které ve

srovnání s dosavadním zaměstnáním, s přihlédnutím k hlediskům vytýčeným v ustanovení § 17 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb., je podřadného významu. Pojem „nepřiměřenosti“ vyžaduje srovnat zaměstnání, jehož výkonu by byl pracovník vzhledem ke svému zdravotnímu stavu ještě schopen, s povoláním, které dosud vykonával. Předpokladem pro takové srovnání je ujasnit si význam „dosavadního povolání“. Nemusí to být povolání vykonávané naposled. Určitá hlediska pro tento závěr vyplývají z rozhodnutí uveřejněných pod č. 59/1968 a č. 12/1969 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

Je třeba dále odkázat i na zásady rozhodnutí uveřejněného pod č. 30/1960 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, řešící problém invalidity ve smyslu shora uvedeném u horníků. V podstatě ze stejných hledisek vychází např. usnesení Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 5 Co 43/70 a Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Co 47/70.

Problematikou v dané souvislosti je i zkoumání otázky, za jakých podmínek jde o pracovní úraz, zejména v kterých případech je splněna podmínka příčinné souvislosti. Otázku příčinné souvislosti je třeba řešit i v jiných právních předpisech (srov. zejména náhradu škody podle občanského zákoníku a zákoníku práce). Určitá hlediska v tomto směru vyplývají z rozhodnutí uveřejněného pod č. 66/1969 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR. Existence určitého chorobného stavu, třeba latentního, nemůže vyloučit závěr, že mezi úrazovým dějem a následným chorobným stavem je příčinná souvislost.

Dále vzniká otázka, zda při již existující invaliditě může dojít ke vzniku invalidity při pracovním úrazu (§ 26 zák. č. 101/1964 Sb.). Jde-li o případ, kdy pracovník byl již plně invalidní, utrpěl pracovní úraz a domáhá se přiznání invalidního důchodu při pracovním úrazu, nelze přiznání invalidního důchodu při pracovním úrazu vyloučit, pokud by bylo prokázáno, že zdravotní stav vyvolaný pracovním úrazem sám o sobě, tj. bez zřetele ke zdravotnímu stavu zakládajícímu nárok na invalidní důchod, by odůvodňoval závěr o plné invaliditě následkem pracovního úrazu; lze tu aplikovat ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb.

Dále vznikají při použití ustanovení § 18 vyhl. č. 102/1964 Sb. pochybnosti z hlediska výkladu tohoto ustanovení, zejména pokud jde o odstavec 1 tohoto zákonného ustanovení. Toto zákonné ustanovení rozlišuje celkem tři kategorie případů. V prvém případě jde o důchodce, jehož důchod nebyl stanoven z průměrného měsíčního výdělku, kdy tedy jde o situaci, při níž se zkoumá, zda trvají podmínky nároku na částečný invalidní důchod; stejná je v tomto směru situace, došlo-li k podstatným změnám ve mzdových poměrech pracovníka (arg. slova: „po přiznání důchodu“). Jde-li o případ, kdy se pracovník stal částečně invalidním v době přípravy pro povolání, může jít s přihlédnutím ke znění uvedeného ustanovení jak o případ, kdy se pracovník domáhá přiznání částečného invalidního důchodu, tak i o případ, kdy se zkoumá, zda podmínky částečného invalidního důchodu trvají.

Všem těmto případům je společné, že zásadu pro zjišťování podstatného poklesu výdělku stanoví § 18 odst. 1, věta první, citované vyhlášky; věta druhá tohoto ustanovení je potud výjimkou z této zásady, že umožňuje nevycházet ze skutečného stavu, totiž ze srovnání průměrných hrubých výdělků za posledních 6 měsíců s průměrným měsíčním výdělkem, který tvoří základ pro výpočet důchodu, nýbrž z určitého fiktivního výdělku. Již tato skutečnost, že jde o výjimku z pravidla, by měla vést podle všeobecných interpretačních pravidel při výkladu k tomu, že by z uvedené výjimky se vycházelo jen v těch případech, kdy jsou splněny všechny podmínky v zákoně uvedené. Pro rozšiřující výklad nedává uvedené ustanovení dostatečný podklad.

Vdovský důchod (§ 30 odst. 2 písm. d), odst. 5 a § 32 zák. č. 101/1964 Sb.; § 25 a § 85 vyhl. č. 102/1964 Sb.)

Pokud jde o výklad ustanovení § 30 odst. 5, případně § 30 odst. 8 zák. č. 101/1964 Sb., nelze než odkázat na rozhodnutí uveřejněné pod č. 81/1965 a č. 69/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR. I v právní literatuře se odkazuje, pokud jde o vymezení jednotlivých pojmů práva rodinného, na ustanovení zákona o rodině.

Pokud jde o uplatňování přeplatku a vzájemného vztahu ohlašovací povinností poživatelky vdovského důchodu a povinnosti závodu, byla tato otázka podrobně řešena v rozhodnutí uveřejněném pod č. 101/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR a pokud jde o povahu šestiměsíční lhůty v rozhodnutí uveřejněném pod č. 56/1970 Sbírky soudních rozhodnutí.

Otázky, jež se v dané souvislosti vyskytují, lze řešit podle zásad uvedených v těchto uveřejněných rozhodnutích.

V praxi vzniká také pochybnost z hlediska ohlašovací povinnosti vdovy, jež byla v době smrti svého manžela zaměstnána, což také uvedla v žádosti o důchod, v zaměstnání pokračovala a je zaměstnána i v době, kdy končí jednoletá lhůta (§ 30 odst. 1, § 52 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb.). O změnu skutkových okolností nejde, neboť k žádné změně v tomto směru nedošlo; mění se pouze právní důsledky vyplývající z určitého stavu. Není-li v zákoně výslovně stanoveno, že ohlašovací povinnost dopadá i na takový případ, nelze dovodit tuto povinnost z obecných ustanovení zákona.

V praxi vzniká pochybnost i z hlediska výkladu pojmů „výdělečně činná“ a „výdělečná činnost“ (§ 32 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb.), a to z toho hlediska, zda toto ustanovení se vztahuje i na vdovu, která sice není v pracovním poměru, je však výdělečně činná, např. na základě dohody o provedení prací konaných mimo pracovní poměr ve smyslu ustanovení § 232 zák. práce. Ustanovení § 32 zák. č. 101/964 Sb. je podrobně rozvedeno v ustanovení § 25 vyhl. č. 102/1964 Sb. Je zde vymezen pojem příjmu z výdělečné činnosti, a to způsobem velmi širokým (arg. slova „nýbrž i příjem z jakékoli činnosti pravidelně konané“). Znění zákona svědčí závěru, že toto ustanovení dopadá nejen v případě, kdy jde o příjem z pracovního poměru, nýbrž též o příjem z jakékoli činnosti, pokud se koná pravidelně. Patřila by sem tedy i taková činnost, která by byla prováděna v rámci dohody o pracovní činnosti, nikoli však dohody o provedení práce (arg. slova „ojedinělého určitého pracovního úkolu“ v ustanovení § 232 odst. 2 písm. b) zák. práce).

Nejvyšší soud ČSR v usnesení sp. zn. Co 247/70 dospívá k správnému závěru, že zákon neukládá závodu povinnost prověřovat tvrzení navrhovatelky a provádět bližší šetření o tom, že pobírá vdovský důchod (srov. i rozhodnutí uveřejněné pod č. 55/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

Společná ustanovení (§ 9 odst. 2, § 15 odst. 4, § 18 odst. 2, § 28 odst. 2 a § 38 zák. č. 101/1964 Sb.; § 8, § 9 a § 13 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb.)

Jde především o řešení otázky, zda má pracovník nárok na to, aby do hrubých výdělků, z nichž se vychází pro vyměření starobního, případně invalidního důchodu podle ustanovení § 9 zák. č. 101/1964 Sb., byly zahrnuty prémie nebo podíly na hospodářských výsledcích, jež připadají na poslední rok rozhodného pětiletého, případně desetiletého období, došlo-li k jejich výplatě v roce, v němž vznikl nárok na důchod.

Vyhláška č. 102/1964 Sb. se odvolává na zmocnění uvedené v ustanovení § 143 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb., zmocňujícího ke stanovení podrobností k provedení zákona. Byla vyhlášena ve Sbírce zákonů ČSSR a má povahu obecně závazného předpisu. Otázku, o jejíž řešení jde, řeší výslovně ustanovení § 13 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb.; ustanovení § 9 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. má pouze ustanovení všeobecného obsahu. Poněvadž za uvedeného stavu je vyhláška součástí právního řádu (srov. čl. 102 Ústavy ČSSR), je soud vázán touto vyhláškou.

Někdy je požadována náhrada přeplatku od pracujícího důchodce s tím, že není účasten výhod, jež byly uvedeny v ustanovení § 5 odst. 1 nařízení č. 73/1969 Sb., a to z toho důvodu, že šlo o pracovní činnost, jejíž výkon mohla organizace zajistit svými trvalými pracovníky.

Především je nutno uvést, že jde o problematiku aktuální i se zřetelem na nařízení vlády ČSSR č. 2/1971 Sb. Pokud jde o právní stránku věci, nutno zdůraznit, že ze znění § 5 citovaného nařízení vyplývá, že adresátem povinnosti je organizace (arg. slova „organizace může přijímat“) a nikoli důchodce. Taková úprava je také namístě, neboť je věcí organizace a nikoli pracovníka, aby posoudila, jakým způsobem má být zajištěn výkon práce uvnitř organizace. Ze stejných zásad ostatně vychází i pracovně právní předpisy (srov. § 243 odst. 4 zák. práce).

Za uvedené situace by proto náhrada přeplatku nemohla být úspěšně uplatňována proti důchodci.

V této souvislosti je třeba upozornit na další problematiku vyvolanou tím, že se pracující důchodce dovolává ustanovení § 9 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. s odůvodněním, že byl po vzniku nároku na starobní důchod nepřetržitě zaměstnán a že pracovní poměr skončil. Krátce po tvrzeném skončení zaměstnání nastoupí jiné zaměstnání buď u téže, nebo u jiné organizace, a to v podstatě za stejných podmínek. Je nutno rozlišovat případ, kdy jde v dalším o krátkodobé zaměstnání ve smyslu nařízení vlády ČSSR č. 2/1971 Sb., kdy mezi skončením pracovního poměru a nástupem nového zaměstnání, sjednaného výslovně jako krátkodobé zaměstnání, uplynula lhůta 14 dnů. V takovém případě vzhledem k tomu, že tento postup odpovídá zcela zákonné úpravě, by nebylo možno tvrdit, že pracovní poměr neskončil. Jestliže však nešlo o krátkodobé zaměstnání, nýbrž o zaměstnání sjednané za stejných podmínek, jaké platily pro pracovní poměr před tvrzeným skončením zaměstnání, a soud by byl postaven před úkol řešit otázku, zda jsou splněny podmínky pro použití ustanovení § 9 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb., bylo by nutno zkoumat, zda je splněna podmínka zákona, že došlo ke skončení pracovního poměru (srov. § 42 a násl., § 242 odst. 1 písm. a), b) zák. práce).

Určitá problematika vzniká z hlediska posouzení nároku na starobní nebo invalidní důchod v nejmenší výměře, a to v případě, že pracovník v rozhodné době neměl výdělek.

Uvažuje-li se tato otázka z hlediska ustanovení § 28 zák. č. 101/1964 Sb. (stejná situace platí i pokud jde o ustanovení § 18 téhož zákona), pak je nutno především přihlédnout k tomu, že ustanovení § 28 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. je nutno vykládat spolu s ustanovením § 28 odst. 3 citovaného zákona (arg. slovo „však“ v tomto zákonném ustanovení). Obě tato ustanovení totiž vymezují pojem nejnižší výměry invalidního důchodu, neboť jen za splnění podmínky ustanovení § 28 odst. 3 zák. č. 101/1964 Sb. činí invalidní důchod v nejmenší míře 400 Kčs. Dále je nutno přihlédnout i k ustanovení § 28 odst. 4 písm. a), b) zák. č. 101/1964 Sb. ve znění zákona č. 71/1970 Sb., kde jsou výslovně stanoveny podmínky pro to, aby mohl být vyměřen důchod i nad 90 % průměrného měsíčního výdělku. Z ustanovení § 107g zák. č. 101/1964 Sb. ve znění zákona č. 161/1968 Sb. pak vyplývá v kterém případě může důchod dosáhnout 100 % průměrného měsíčního výdělku. Smysl uvedeného zákonného ustanovení tkví v tom, že všude tam, kde by se 50 % průměrného měsíčního výdělku pohybovalo v rozmezích 450 – 790 Kčs, byl by důchod zvýšen na částku 400 Kčs.

Případy, kdy pracovník neměl v rozhodném období žádného výdělku, jež byly judikaturou v poslední době řešeny, se týkaly věcí, v nichž bylo podle ustanovení § 8 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. rozhodnuto, že došlo k přerušení zaměstnání z vážných důvodů. Zákon tyto případy výslovně neupravuje. Výkladem zákona lze dojít k závěru, že i v těchto případech je nutno přiznat důchod v nejmenší výměře. Jestliže totiž za uvedeného stavu jsou splněny podmínky pro vznik nároku, nelze trvat na tom, že důchod může činit nejvýše 90 % průměrného měsíčního výdělku. Při opačném výkladu by totiž pracovník sice měl nárok na důchod, který by však nebylo možno vyměřit ani v nejmenší výměře; takový závěr by neodpovídal smyslu zákonné úpravy.

Určitá problematika vzniká i z hlediska posuzování nároku na výchovné podle ustanovení § 38 zák. č. 101/1964 Sb.

Tato problematika souvisí především s vymezením pojmu „potřebného studia“ ve smyslu ustanovení § 6 odst. 1 bod 4 zák. č. 101/1964 Sb. V tomto směru lze odkázat na zásady rozhodnutí uveřejněného pod č. 47/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

Pochybnosti vznikají v tom směru, zda lze výchovné poskytovat i za dobu od skončení výuky v jednom školním roce do počátku výuky v následujícím školním roce, pokračuje-li dítě v dalším studiu, případně zda je nárok na výchovné i po dobu školních prázdnin navazujících na skončení studia, pokud dítě nevstoupilo do zaměstnání. V souvislosti s tím je uvažována otázka studia na některých školách nebo kursech, zejména na jazykových školách, se zřetelem na ustanovení § 19 odst. 2 písm. d) vyhlášky č. 104/1964 Sb. ve znění vyhlášky č. 92/1968 Sb.

Předpisy o důchodovém zabezpečení neobsahují výslovné ustanovení o tom, kdy jsou splněny podmínky „soustavné přípravy na budoucí povolání“. Takovou úpravu má však ustanovení § 1 vyhlášky č. 95/1968 Sb. o poskytování přídavků na děti (srov. i § 19 vyhlášky č. 104/1964 Sb.). Výchovné a přídavky na děti sledují týž cíl a zákonná úprava je v mnohých rysech obdobná. Lze proto analogicky použít ustanovení § 1 vyhlášky č. 95/1968 Sb.

Pokud jde o otázku studia na jiných školách než na školách zřízených podle předpisů o školách poskytujících střední, vyšší a vysokoškolské vzdělání nebo v kursech, zejména pak na jazykových školách, nejsou splněny podmínky pro přiznání nároku na výchovné z důvodů takového studia, pokud ministerstvo školství nepoužilo zmocnění daného ustanovením § 19 odst. 2 písm. d) vyhlášky č. 104/1964 Sb.

V praxi soudů je též pochybnou otázka, zda se vyplácí výchovné po skončení povinné školní docházky na dítě, jež uzavřelo sňatek. Se zřetelem na ustanovení § 38 odst. 5 zák. č. 101/1964 Sb. je třeba tuto otázku řešit podle ustanovení § 33 odst. 6 téhož zákona.

Za dobu přípravy k povolání po ukončení povinné školní výchovy nemožno považovat dobu studijního pobytu podle ustanovení § 53 a násl. vyhlášky č. 199/1964 Sb. Tu jde o absolventy vysokých škol, kteří jsou již zaměstnáni, případně dostávají zvláštní stipendium za účelem speciálního výcviku ve vědecké práci. Nejde o studium, ani o přípravu na budoucí povolání (usnesení Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 5 Co 181/70).

Závažná problematika vzniká i při výkladu ustanovení § 8 a § 9 vyhl. č. 102/1964 Sb., ustanovení § 38, § 39, § 40, § 41 vyhlášky č. 104/1964 Sb. a ustanovení § 15 vyhlášky č. 105/1964 Sb. (přestupové normy). Některé otázky byly řešeny v uveřejněných rozhodnutích (srov. rozhodnutí uveřejněná pod č. 26/1968 a č. 47/1969 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

V praxi soudů vznikají pochybnosti v tom směru, zda ustanovení § 9 odst. 1 vyhl. č. 102/1964 lze používat v případě, kdy jde o pracovníka, který byl důchodově pojištěn jako osoba samostatně hospodařící (spolupracující člen rodiny), nesplnil podmínky pro nárok na invalidní nebo starobní důchod z tohoto pojištění a byl již před započetím samostatné výdělečné činnosti zaměstnán. Není pochyby o tom, že ustanovení § 9 odst. 2 vyhl. č. 102/1964 Sb. výslovně takový případ řeší. I v takovém případě jde však o posouzení nároku na důchod pracovníka, který byl důchodově pojištěn jako osoba samostatně hospodařící a nesplnil podmínky pro nárok na invalidní nebo starobní důchod z tohoto pojištění. Použití ustanovení § 9 odst. 1 vyhl. č. 102/1964 Sb. vzhledem k jeho obsahu nelze tu proto vyloučit. Tímto ustanovením jsou tedy upraveny jak případy, kdy šlo o osobu samostatně hospodařící, která je nyní po skončení výdělečné činnosti zaměstnána, tak i o případy, kdy osoba samostatně hospodařící byla výdělečně činná nejen po skončení zaměstnání, nýbrž i před tím, než se

stala osobou samostatně hospodařící. Obě uvedená ustanovení mohou proto platit vedle sebe. Rozdíl je pak v tom, že doba důchodového pojištění osob samostatně hospodařících podle ustanovení § 9 odst. 1 vyhl. č. 102/1964 Sb. se hodnotí jak pro vznik nároku, tak i pro jeho výši; jde-li o případ posuzovaný podle ustanovení § 9 odst. 2, případně § 8 písm. b) téže vyhlášky, zhodnocuje se doba samostatné výdělečné činnosti jen pro výši důchodu.

Vzniká dále otázka, zda přísluší nárok na zvýšení důchodu v případě, kdy došlo k dobrovolnému přiznání důchodu na základě rozhodnutí dávkové komise, která prominula podmínku desetiletého zaměstnání po skončení pojištění osoby samostatně hospodářsky činné. Zvýšení důchodu totiž zásadně předpokládá existenci nároku na důchod.

Jde tu o obecnou otázku, zda v případě, byla-li určitá dávka přiznána dobrovolně, jde o situaci shodnou s případem, kdy šlo o přiznání dávky za splnění všech podmínek.

Pro kladnou odpověď na tuto otázku svědčí vážné důvody. I o dobrovolných dávkách platí ustanovení § 53 zák. č. 101/1964 Sb. a také přechodná ustanovení téhož zákona dávky nerozlišují a vycházejí z toho, že ke dni účinnosti zákona přísluší nárok na důchod v určité výši bez ohledu na to, zda při vyměření této dávky došlo k prominutí určité podmínky nebo ne. I důvody praktické svědčí pro to, aby po přiznání dávky měly všechny dávky stejný režim. Přiznání dávky (§ 142 zák. č. 101/1964 Sb.) tu nahrazuje splnění zákonných podmínek, přičemž by bylo ovšem nutno přihlédnout i k obsahu rozhodnutí o dobrovolném přiznání dávky z hlediska podmínek, na jejichž splnění bylo případně přiznání dávky učiněno závislým.

K výkladu ustanovení § 9 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb. ve znění vyhlášky č. 179/1968 Sb. lze všeobecně uvést:

Předpokladem pro aplikaci ustanovení § 9 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb. je, že jde o pracovnici (případ, kdy jde o členku družstva, řeší ustanovení § 39 odst. 1 bod 2 zákona č. 103/1964 Sb. ve znění zákona č. 161/1968 Sb.). Dalším předpokladem je, že musí být zaměstnána v zemědělství na státním statku nebo v jiné zemědělské organizaci a že bylal účastna na výdělečné činnosti manžela, který byl jednotlivě hospodařícím rolníkem nebo spolupracujícím členem jeho rodiny za podmínek ustanovení § 1 odst. 3 vyhlášky č. 105/1964 Sb. ve znění vyhlášky č. 181/1968 Sb. Vyhláška č. 179/1968 Sb., která připojila k ustanovení § 9 vyhl. č. 102/1964 Sb. odstavec čtvrtý, nabyla účinnosti dnem 1. 1. 1969. Z citovaného zákonného ustanovení nevyplývá, že by se vztahovalo na případy, kdy nárok na důchod vznikl před 1. 1. 1969 a dále, že by mohlo dojít k úpravě již přiznaných nároků podle citovaného zákonného ustanovení. Nelze tedy toto ustanovení vztahovat na případy, kdy nárok na důchod vznikl před 1. 1. 1969. Lze jej aplikovat v případě, kdy obecné a speciální podmínky nároku byly splněny kdykoli od počátku účinnosti vyhlášky č. 179/1968 Sb. Rozhodující tedy je, zda v době od 1. 1. 1969 šlo o pracovnici zaměstnanou způsobem shora uvedeným, jež byla předtím, a to v době od 1. 10. 1948 do 31. 12. 1968, účastna předpokládaným způsobem na výdělečné činnosti svého manžela. Jsou-li uvedené podmínky splněny, pak se uvedená doba započítává ve smyslu citovaného zákonného ustanovení a obecných ustanovení zák. č. 101/1964 Sb. Je třeba dodat, že nárok na zápočet není podle toho podmíněn bezprostředním přestupem do zaměstnání v socialistické organizaci.

Pracovala-li žena jako lesní dělnice v lesním závodě, nejde o zaměstnání v zemědělství ve smyslu ustanovení § 9 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb. ve znění vyhlášky č. 179/1968 Sb. (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 29/1971 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Ve srovnání s jinými ustanoveními zákona se tu o zaměstnání v lesnictví nemluví (srov. i § 33 odst. 1 vyhl. č. 102/1964 Sb.).

Podle ustanovení § 9 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb. nelze hodnotit dobu zaměstnání, při níž žena

pracovala jako spolupracující člen rodiny se svým manželem, jestliže splnila před 1. 1. 1969 podmínky vzniku nároku na poměrný starobní důchod (usnesení Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Co 134/70).

Některé otázky týkající se zákonné úpravy důchodového zabezpečení účastníků odboje (§ 107a, § 107b, § 107f, § 107j a § 107k zák. č. 101/1964 ve znění zákona č. 161/1968 Sb.)

V souvislosti s ustanovením § 107a zák. č. 101/1964 Sb. ve znění zákona č. 161/1968 Sb. vznikají v praxi pochybnosti při řešení otázky, kdy dochází ke vzniku nároku. Řešení této otázky je aktuální se zřetelem na zákon č. 161/1968 Sb. Tento zákon nezaložil zpětnou účinnost nároku. Nárok na dávku nevzniká předtím, než tento zákon nabyl účinnosti, i když by s přihlédnutím k jeho ustanovením byly jinak splněny skutkové podmínky nároku před jeho účinností. Poslední podmínkou nároku je účinnost zákona č. 161/1968 Sb., jež nastala dne 1. 1. 1969. Vzniká tedy nárok na dávku nejdříve počátkem účinnosti zákona, i když přitom některá jeho ustanovení – v rozsahu vyjádřeném v přechodných ustanoveních článku IV – se vztahují i na dobu předtím, než zákon nabyl účinnosti. Zákon také v článku IV. odst. 4. v poslední větě používá termínu „po splnění podmínek nároku na starobní důchod“, nikoli po vzniku nároku na důchod. Je třeba dodat, že splní-li navrhovatel podmínky pro nárok na starobní důchod dnem 1. 1. 1969 v důsledku snížení věku potřebného pro nárok na starobní důchod, nesplňuje podmínky článku I odst. 1 písm. a) zákona č. 161/1968 Sb. pro přiznání zvláštního přídavku. Lze odkázat i na rozhodnutí uveřejněná pod č. 74/1970 a 94/1970 Sbírky soudních rozhodnutí.

K § 107b odst. 1:

Při výkladu tohoto ustanovení vzniká otázka, jakým způsobem může žadatel o dávku prokazovat, že je účastníkem odboje. Jde tedy o otázku povahy procesní. Ustanovení § 244 o. s. ř., podle něhož lze používat ustanovení občanského soudního řádu o dokazování, platí jen tehdy, není-li zvláštním předpisem stanoveno něco jiného. Je tu nutno vzít v úvahu ustanovení § 8 zákona č. 255/1946 Sb., na který se ustanovení § 107b odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. ve znění zák. č. 161/1968 Sb. výslovně odvolává (viz i § 6 vyhl. č. 102/1964 Sb.). Podle tohoto ustanovení může práva účastníka odboje vykonávat jen ten, komu bylo vydáno příslušné o svědčení. Jde o zvláštní předpis ve smyslu ustanovení § 244 o. s. ř., z něhož vyplývá kterým orgánem může být vydáno osvědčení, jehož existence je podmínkou výkonu těchto práv. Soud, i kdyby jinak zjistil, že žadatel splnil podmínky, které zákon pro přiznání vlastnosti účastníka odboje stanoví, nemůže nahradit svými zjištěními takové osvědčení. Totéž platí i v případě, jde-li o potvrzení o službě v čs. legiích nebo o účasti na protiválečných vzpourách za první světové války.

Dále vznikají pochybnosti v tom směru, zda by soud mohl řešit otázku délky doby účasti na odbojové činnosti nebo doby věznění. I přes určitou rozdílnost situace ve srovnání s tím, co bylo uvedeno shora, se uvedeným osvědčením podle ustanovení § 8 zákona č. 255/1946 Sb. osvědčuje nejen vlastnost určité osoby jako účastníka odboje, nýbrž se v souvislosti s tím řeší i doba účasti na odbojové činnosti nebo doba věznění. Obě otázky spolu obsahově těsně souvisí. V některých případech je dokonce uvedená délka doby podmínkou toho, aby určitá osoba byla považována za účastníka odboje. Je třeba dodat, že ustanovení § 6 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb. ve znění vyhlášky č. 179/1968 Sb. nyní striktně – na rozdíl od dříve platného stavu – uvádí, že doby odbojové činnosti a služby v poli se prokazují potvrzením vydaným příslušným vojenským orgánem.

Nejvyšší soud SSR ve svém usnesení sp. zn. 5 Co 156/70 dospívá k závěru, s nímž třeba souhlasit, že soud nemůže provádět a hodnotit důkazy o rozsahu odbojové činnosti navrhovatele. Navrhovatel se musí obrátit na ministerstvo národní obrany se žádostí o vydání nového osvědčení o rozsahu jeho odbojové činnosti a na základě případného rozšíření vydaného osvědčení může se domáhat úpravy důchodu.

K § 107b odst. 1 bod 1 písm. d):

Rozhodování Nejvyššího soudu ČSR i Nejvyššího soudu SSR při řešení otázky, kdy jsou splněny podmínky invalidity pro zařazení účastníka odboje do I. skupiny, je v podstatě shodné, a to zejména v tom, že podmínky invalidity, případně částečné invalidity, je nutno posuzovat podle zákona č. 101/1964 Sb. Oba soudy se také shodují v tom, že nelze ztotožňovat pouhou souvislost s vězněním, případně odbojovou činností, s podmínkou, podle níž je třeba, aby určitá osoba se stala invalidní v boji nebo v době věznění z důvodů fašistické perzekuce a aby tato invalidita trvala ke dni vzniku nároku. Shodný je i závěr těchto soudů z hlediska vlivu přiznání invalidních požitků podle zákona č. 164/1946 Sb. na posouzení invalidity podle citovaného zákonného ustanovení. Zčásti odlišné jsou však závěry při řešení otázky, zda je třeba, aby stav invalidity, vzniklý za podmínek shora uvedených, po celou dobu (od vzniku invalidity do vzniku nároku) nepřetržitě trval. Zatímco Nejvyšší soud ČSR v usnesení sp. zn. Co 58/70 vychází z toho, že podmínka nepřetržitého trvání invalidity je nutná, Nejvyšší soud SSR ve svém usnesení sp. zn. 5 Co 110/70 takto tuto podmínku nevykládá. Třeba tedy posoudit, zda je vyloučeno (při vzniku invalidity způsobem shora uvedeným a při trvání takto vzniklé invalidity v době vzniku nároku) zařazení účastníka do I. skupiny, jestliže po přechodnou dobu nastalo zlepšení zdravotního stavu do té míry, že v této době žadatel nebyl invalidní (částečně invalidní). Jako argument pro svůj závěr Nejvyšší soud ČSR uvádí znění zákona (slova „tato invalidita“). Ze znění a smyslu tohoto zákonného ustanovení, s přihlédnutím k ostatním v ustanovení § 107b odst. 1 bod 1 zák. č. 101/1964 Sb. uvedeným podmínkám pro zařazení účastníka do I. skupiny, vyplývá nepochybný závěr, že podmínkou pro vznik invalidity za okolností zde uvedených a její trvání v době vzniku nároku. Zásadně by však pro závěr o zařazení účastníka do I. skupiny nebylo možno vyloučit případ, kdy po přechodnou dobu nastalo zlepšení zdravotního stavu. Je třeba dodat, že ani metodické pokyny pro provádění posudkové služby sociálního zabezpečení vydané ministerstvem práce a sociálních věcí ČSR (viz str. 66 těchto pokynů) zásadně nevylučují případ, že po určitou dobu došlo ke zlepšení zdravotního stavu a k oduznání invalidity. Šlo by ovšem zřejmě o případy výjimečné.

Správný je i závěr vyplývající z usnesení Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 5 Co 6/70, že totiž ze znaleckého posudku má být jednoznačně patrno za jakých okolností ke vzniku invalidity došlo.

V praxi soudů vzniká dále pochybnost, jak vyložit pojem každý „započatý rok odbojové činnosti“ (srov. § 107d, § 107e, § 107f, jinak naproti tomu v § 107b). Nejde tu o kalendářní rok, nýbrž o rok, po který odbojová činnost skutečně trvala nebo účastník odboje byl vězněn. Jestliže tedy žadatel vykazuje odbojovou činnost od 15. 2. 1943 do 14. 4. 1945, započítávají se dva a nikoli tři roky.

K § 107f:

V rozhodnutí soudů byl uváděn i názor, že zákonem č. 161/1968 Sb. byl v některých ustanoveních novelizován zákon č. 101/1964 Sb., přičemž však zůstává platnost všeobecných ustanovení, podle kterých třeba posuzovat splnění podmínek částečné nebo plné invalidity; podle tohoto názoru není tedy možné přiznat invalidní důchod bez zřetele na splnění zákonem č. 101/1964 Sb. vyžadované podmínky „potřebné doby zaměstnání“.

Tento závěr není možno sdílet vzhledem k ustanovení § 107f odst. 6 zák. č. 101/1964 Sb., podle něhož za předpokladů zde uvedených (srov. i § 19 vyhl. č. 102/1964 Sb.) tu neplatí ustanovení § 20 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb.

K § 107g:

V souvislosti s výkladem tohoto zákonného ustanovení se zabýval Nejvyšší soud ČSR ve svém usnesení sp. zn. Co 2419/70 otázkou, zda nejvyšší výměra důchodu stanovená 100 % platí i pro

případ souběhu důchodu starobního s důchodem z penzijního nadlepšení. Šlo o úpravu starobního důchodu, na který vznikl navrhovateli nárok po 30. 6. 1964.

Nejvyšší soud ČSR dospěl k závěru, který je správný, že starobní důchod včetně penzijního nadlepšení nemůže převyšovat limit uvedený v ustanovení – 107g odst. 4 zák. č. 101/1964 Sb.

Pro zaujetí stanoviska v širším rozsahu není zatím v rozhodnutích soudů dostatečného podkladu.

K § 107j:

Třeba poukázat na zásadu vyjádřenou v rozhodnutí uveřejněném pod č. 38/1970 Sbírky soudních rozhodnutí. Ustanovení § 107j zák. č. 101/1964 Sb. řeší případ, kdy je vyměřen pouze jeden důchod ve smyslu citovaného zákonného ustanovení. Je-li důchod podle ustanovení § 107j zák. č. 101/1964 Sb. přiznán vedle jiného důchodu, jde o případ souběhu, který je nutno posuzovat podle ustanovení § 56 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. V části osmé téhož zákona není vyjádřeno, že by ustanovení § 56 zák. č. 101/1964 Sb., upravující souběh nároku na důchod, neplatilo v případě, že jde o souběh s některým z důchodů upravených v osmé části zákona.

K § 107k:

Nejvyšší soud ČSR ve svém usnesení sp. zn. Co 236/70 se zabýval výkladem tohoto zákonného ustanovení a dospěl k závěru, že zejména se zřetelem na marginální rubriku, v níž se mluví o vynětí ze zvláštní daně z důchodu, je jednoznačně vyjádřeno, že důchody poskytované účastníkům odboje v nejnižší výměře podle části osmé zák. č. 101/1964 Sb. ani důchody z nich vyměřené nepodléhají zvláštní dani z důchodu vůbec, takže je nelze zahrnout ani do úhrnu důchodů ve smyslu ustanovení § 64 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. Podle tohoto stanoviska se v praxi postupuje.

Přechodná ustanovení (§ 112 a § 115 zák. č. 101/1964 Sb.)

Výkladem ustanovení § 115 zák. č. 101/1964 Sb., zejména z toho hlediska jaká je právní situace v případě, že poživatel starobního důchodu v poměrné výši, který mu byl přiznán před účinností zák. č. 101/1964 Sb., splní podmínky nároku na plný důchod, se zabývá rozhodnutí uveřejněné pod č. 35/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

K výkladu ustanovení § 122 zák. č. 101/1964 Sb. třeba poukázat na rozhodnutí uveřejněné pod č. 85/1969 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

Toto rozhodnutí vycházelo z toho, že slučování důchodů je svou povahou opatřením formálního rázu, které má význam z hlediska jednotného posuzování takto sloučených dávek, jako je tomu např. v otázce vyměřování zvláštní daně z důchodů. Odpadnou-li důvody tohoto sloučení, popř. dojde-li ke změně vyžadující novou úpravu důchodu, je nutno nově přihlížet i k nárokům poskytovaným podle předpisů platných před 1. 1. 1957, protože podle ustanovení § 122 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. zůstaly zachovány, když nenastaly důvody pro jejich snížení nebo zánik podle předpisů platných před 1. 1. 1957.

K dotvrzení správnosti uvedeného závěru lze poukázat ještě na to, že jde o výklad přechodného ustanovení, které upravuje jinak, než jak vyplývá z ustanovení § 108 odst. 3 zák. č. 101/1964 Sb., možnost snížení a odnětí určitých v ustanovení § 122 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. výslovně uvedených dávek. Jde tu o ustanovení dané ve prospěch poživatelů uvedených dávek, k čemuž je nutno při výkladu citovaného ustanovení přihlédnout. Ustanovení § 122 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. vyjadřuje nepochybným způsobem, že k odnětí (případně ke snížení) dávek zde uvedených může dojít jen za splnění podmínek stanovených v předpisech, podle nichž byly tyto dávky přiznány. Taková úprava je ostatně ve shodě s obecnými zásadami platnými v oboru zákonné úpravy důchodového

pojištění, podle níž k zániku nebo k odnětí dávek může dojít jen tehdy, došlo-li k odpadnutí některé zákonné podmínky. Vzhledem k tomu, že smysl zákona vyjádřený v ustanovení § 122 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. je nepochybný, muselo by být i nepochybným způsobem vyjádřeno, že v případě, kdy vedle dávek uvedených v ustanovení § 122 odst. 1 citovaného zákona jsou vypláceny i jiné důchody, platí zcela opačná zásada. Tak tomu však není; přitom je nutno dodat, že ani věcná stránka by neodůvodňovala odchylné řešení, neboť odpadnou-li důvody sloučení, je situace shodná jako v případě, že je dávka vyplácena samostatně. Za této shodné situace není důvodů k zaujetí odlišného výkladu v dané otázce.

V souvislosti s touto problematikou je i otázka, zda při důchodu poskytovaném při zaměstnání, je nutno přiznat i polovinu dávky uvedené v ustanovení § 122 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. Tato otázka byla řešena usnesením Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Co 460/70, když rozhodnutím Úradu důchodového zabezpečení v Praze byl přiznán navrhovateli starobní důchod při zaměstnání podle tehdy platného vládního nařízení č. 73/1969 Sb. omezený částkou 1000 Kčs. Nejvyšší soud ČSR v tomto usnesení uvedl, že jde o souběh úrazového důchodu navrhovatele s přiznaným starobním důchodem při dalším zaměstnání a nikoli se starobním důchodem, na který by měl navrhovatel nárok pouze tehdy, kdyby v zaměstnání nepokračoval, přičemž na tento případ dopadá ustanovení § 122 odst. 3 zák. č. 101/1964 Sb. Podle ustanovení § 56 odst. 2 téhož zákona náležel navrhovateli starobní důchod při dalším zaměstnání podle ustanovení § 1 odst. 1 vládního nařízení č. 73/1969 Sb. ve výši 1000 Kčs a polovina úrazového důchodu (kromě zvláštního přídavku k důchodu). Teprve po takovéto úpravě obou uvedených důchodů došlo podle ustanovení § 122 odst. 3 zák. č. 101/1964 Sb. k jejich sloučení v jediný důchod. Toto sloučení je pouze formální, které samo o sobě nemůže mít za následek zánik nároku na úrazový důchod.

Uvedený závěr je správný. Sloučení je tu pouze formální. Jde tedy jednak o nárok na starobní důchod při dalším zaměstnání (srov. § 15 odst. 4 zák. č. 101/1964 Sb. a marginální rubriku předcházející ustanovení § 15 zák. č. 101/1964 Sb., § 58 odst. 1 bod 1 téhož zákona a § 1 nařízení vlády ČSSR č. 2/1971 Sb.), jehož podmínky a výše jsou nyní upraveny nařízením vlády ČSSR č. 2/1971 Sb., jednak o dávku uvedenou v ustanovení § 122 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. Citované nařízení nemá ustanovení, podle nichž by omezení vyjádřené určitou horní hranicí zahrnovalo i jiný důchod z důchodového zabezpečení poskytovaný (srov. jinak § 107g odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. ve znění zákona č. 161/1968 Sb.). Nutno proto postupovat podle ustanovení § 56 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb.

Některá ustanovení zákona č. 103/1964 Sb. (§ 39 odst. 1 bod 2 písm. b) zákona č. 103/1964 Sb. ve znění zákona č. 161/1968 Sb., § 42 a § 43 odst. 1 vyhlášky č. 104/1964 Sb.

Mezi ustanovením § 9 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb. ve znění vyhlášky č. 179/1968 Sb. a § 39 odst. 1 bod 2 písm. b) zák. č. 103/1964 Sb. jsou obsahové rozdíly. Podle ustanovení § 4 citované vyhlášky jde o pracovnici, zatímco podle ustanovení § 39 odst. 1 bod 2 písm. b) uváděného zákona jde o družstevnici; ustanovení § 9 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb. se vztahuje na manželku jednotlivě hospodařícího rolníka, zatímco § 39 zák. č. 103/1964 Sb. ustanovení tohoto obsahu nemá. I důsledky z hlediska zápočtu jsou odlišné.

Ustanovení § 39 odst. 1 bod 2 písm. b) zák. č. 103/1964 Sb. se vztahuje především na členy družstva, ale vztahuje se i na osoby trvale v družstvu pracující.

Na roveň družstevníkům jsou postaveni i ti občané, kteří trvale v družstvu pracují, nejsou dosud členy družstva a ani s ním nejsou v pracovním poměru (usnesení Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 5 Co 225/70).

Dále nutno řešit otázku, zda posléze citované ustanovení lze vztáhnout i na případ, kdy jde o manželku spolupracujícího člena rodiny. Pro zápornou odpověď na tuto otázku by svědčila úvaha, že

na rozdíl od ustanovení § 9 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb. zákon v dané souvislosti o manželce výslovně nemluví. Není ovšem jiných přesvědčivých důvodů, proč by v tomto směru při jinak celkem obdobné situaci měl být činěn rozdíl. Lze proto dojít s použitím analogie k výkladu, že ustanovení § 39 odst. 1 bod 2 písm. b) zák. č. 103/1964 Sb. se vztahuje i na manželku spolupracujícího člena rodiny. Přitom v řízení by bylo nutno se zabývat tím, zda nedošlo k vynětí družstevnice ze sociálního zabezpečení ve smyslu ustanovení § 4 zák. č. 103/1964 Sb. Byla-li ke dni

1. 1. 1969 nebo ke kterémukoliv dni později žena družstevnicí a splnila jinak podmínky stanovené pro provedení zápočtu, pak nevadí, že později, tj. po splnění podmínek, některá z těchto podmínek odpadla (např. žena vystoupila z družstva). Naproti tomu nebylo by možno provést zápočet podle tohoto ustanovení, jestliže ženě nárok na důchod vznikl před 1. 1. 1969.

Určitá problematika vzniká se zřetelem na ustanovení § 42 odst. 2, věta druhá, zák. č. 103/1964 Sb., když se družstevní rolník domáhá nového propočtu starobního důchodu, přičemž však již starobní důchod pobíral. Znění ustanovení § 42 odst. 2, věta druhá, zák. č. 103/1964 Sb. je v tomto směru jiné než znění ustanovení § 9 odst. 2, věta druhá, zák. č. 101/1964 Sb. Podmínkou tu je nejen nepřetržitá pracovní činnost, nýbrž i to, že družstevník nepobíral starobní důchod. Pro nový propočet starobního důchodu za tohoto stavu není v zákoně opory.

V usnesení sp. zn. 5 Co 2451/70 se Nejvyšší soud SSR zabýval otázkou nároku na důchod člena družstva v případě, kdy navrhovatel byl členem družstva, přestal být jeho členem a stal se pracovníkem tohoto družstva, které se však stalo družstvem s vyšší úrovní hospodaření, a to předtím, než mu vznikl nárok na důchod. Je třeba dodat, že v konkrétním případě nebylo možno nárok navrhovatele posuzovat podle zákona č. 101/1964 Sb. pro nesplnění podmínky „potřebné doby zaměstnání“ a také nikoliv podle ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) vyhl. č. 102/1964 Sb. Sporné je, zda nárok na invalidní důchod se má posuzovat jako nárok člena s vyšší úrovní hospodaření. Nejde o otázku řešenou v přestupových normách, protože nejde o jiný druh pojištění. Nejvyšší soud SSR dovozuje, že skutečnost, že mezi navrhovatelem a družstvem byl uzavřen pracovní poměr, nemůže být navrhovateli na újmu. Kdyby byl navrhovatel zůstal jako člen družstva v družstvu pracovně pracovně činný a toto družstvo by se později stalo družstvem s vyšší úrovní hospodaření, získal by nárok na důchod, jehož výše by se řídila ustanoveními zákona č. 103/1964 Sb., o družstvech s vyšší úrovní hospodaření. Takové posouzení věci je i v souladu s rozhodnutím uveřejněným pod č. 47/1969 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

Otázkou výkladu ustanovení § 42 zák. č. 103/1964 Sb. se zabývalo usnesení Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Co 169/70, které dospělo k závěru, že za příjem z pracovní činnosti družstevního rolníka se pro výpočet průměrné měsíční pracovní odměny podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. f) vyhl. č. 104/1964 Sb. považují i náhrady za ušlou pracovní odměnu, v čemž jsou zahrnuty náhrady ušlého výdělku, které družstevník dostává od svého družstva jako odškodnění pracovního úrazu.

Tyto závěry mají oporu v platné zákonné úpravě (srov. § 42 odst. 2 zák. č. 103/1964 Sb. a § 43 odst. 1 písm. f) vyhl. č. 104/1964 Sb.).

Pokud však jde o pracovníky lze poukázat na rozhodnutí uveřejněné pod č. 83/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

Dále jde o to, zda do průměrné měsíční pracovní odměny se zahrnují i náhrady, které vyplácí za družstvo pojišťovna. Vzhledem k ustanovením § 377 o. z. a § 1 vyhlášky č. 50/1964 Sb. je třeba tuto otázku zodpovědět kladně, neboť jde o plnění, které poskytuje pojišťovna za družstvo.

Se zřetelem na ustanovení § 43 odst. 1 vyhl. č. 104/1964 Sb. a s přihlédnutím k tomu, že tato vyhláška nemá obdobnou úpravu, jaká je v ustanovení § 13 odst. 4 vyhl. č. 102/1964 Sb., je

rozhodující na které období náhrada ušlého výdělku připadá a nikoliv v kterém období byla vyplacena (jinak je tomu u mimořádných odměn).

II.

K výkladu některých procesních ustanovení:

Předpoklady přezkumné činnosti soudů (§ 244 o. s. ř. a § 92 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb.)

Především jde o řešení otázky, zda soud může přezkoumávat rozhodnutí orgánů sociálního zabezpečení, byla-li dávka přiznána jako dávka dobrovolná. Pokud navrhovatel se domáhal přiznání nárokové dávky a ta mu byla přiznána jen jako dávka dobrovolná, je v takovém rozhodnutí obsaženo – a to i když to není výslovně uvedeno – i rozhodnutí o tom, že se návrhu na přiznání dávky nárokové nevyhovuje. Přísluší proto soudu napadené rozhodnutí přezkoumat (sp. zn. Cpj 19/70 a sp. zn. 5 Co 132/70 Nejvyššího soudu SSR) z toho hlediska, zda nebyly splněny podmínky pro přiznání dávky nárokové.

Dále vzniká otázka, zda se může soud zabývat nárokem na výchovné, jestliže byl uplatněn nárok na dávku, k níž lze přiznat výchovné, přičemž však nárok na výchovné výslovně uplatněn nebyl a orgán sociálního zabezpečení o přiznání nároku na výchovné také nerozhodl. Jak vyplývá z ustanovení § 3 bod 2 zák. č. 101/1964 Sb. v souvislosti s ustanovením § 38 téhož zákona, je nárok na výchovné dávkou samostatné povahy. Nebylo-li o nároku na výchovné v řízení správním rozhodnuto, protože tento nárok nebyl uplatněn, nemůže ani soud při přezkoumávání rozhodnutí o důchodu řešit otázku výchovného, neboť v tomto směru zde není rozhodnutí, které by mohl soud přezkoumat. Bylo by samozřejmě věcí orgánů důchodového zabezpečení a soudu, aby žadatele poučily o možnosti uplatnit nárok na výchovné (§ 94 zák. č. 101/1964 Sb., § 3 odst. 2 zákona č. 71/1967 Sb. a § 5 o. s. ř.).

V této souvislosti je nutno uvést, že při přezkoumávání rozhodnutí o přeplatku vůči důchodkyni, který vznikl při souběhu s výdělkem, je možno přezkoumávat zákonnost vadného rozhodnutí o přeplatku jen v rozsahu daném obsahem rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení. Není tedy možno přezkoumávat rozhodnutí, jež se týká přeplatků za jiné časové období, než které bylo předmětem rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení, do něhož byl podán opravný prostředek.

Předpokladem věcného přezkoumání rozhodnutí orgánů sociálního zabezpečení je vydané rozhodnutí o dávce a jeho doručení (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 30/1970 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Nedošlo-li k vydání rozhodnutí nebo nebylo-li toto rozhodnutí doručeno účastníkům řízení, chybí základní podmínka k tomu, aby soud mohl jednat. V takovém případě je namístě postup podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. Bylo-li vydáno a také doručeno rozhodnutí, přičemž jde o rozhodnutí, jež se netýká zákonného nároku, tedy o případ, kdy takové rozhodnutí nepodléhá přezkoumání soudem, jde o situaci předpokládanou ustanovením § 249 odst. 2 o. s. ř. a soud podle tohoto ustanovení, které je v poměru k ustanovení – 104 o. s. ř. speciálním, návrh zamítne (sp. zn. Cpj 19/70 Nejvyššího soudu SSR).

Postup v řízení před soudem prvního stupně (§ 244, § 247, § 248 o. s. ř.)

Je třeba řešit otázku postupu v řízení, jsou-li v žádosti o přiznání důchodu tvrzeny určité skutečnosti, které jsou významné z hlediska rozhodnutí ve věci, jež však musí být posouzeny jiným orgánem než tím, který rozhoduje o přiznání nároku na dávky. Jde tu zejména o případy, kdy jsou tvrzeny skutečnosti, které odůvodňují případné zhodnocení určité doby jako doby zaměstnání; je tomu tak v případě, kdy se tvrdí, že šlo o nezaměstnanost nebo obdobně v případech, kdy člen družstva neodpracoval předepsaný počet pracovních jednotek a třeba posoudit, zda se tak stalo ze závažného důvodu; v této souvislosti lze uvažovat i o případech, kdy je tvrzeno, že došlo k přerušení zaměstnání

z vážných důvodů.

Z hlediska postupu soudu nutno rozlišovat případy, kdy je třeba podle zákona k zahájení řízení výslovně podání žádosti, od případu, kdy tvrzení samo je takového obsahu, že se jím orgán sociálního zabezpečení při rozhodování o uplatněném nároku na dávku a důsledně i soud při přezkoumávání zákonnosti takového rozhodnutí musí v každém případě zabývat.

Je-li v uvedeném smyslu předpokladem žádost navrhovatele, je povinností orgánů sociálního zabezpečení i soudu žadatele o možnosti podání takové žádosti poučit (srov. § 8 zák. č. 101/1964 Sb.). Skutečnost, že žádost podána nebyla, a že tedy nebylo rozhodnuto o tom, zda zaměstnání bylo přerušeno z vážných důvodů, se projeví v řízení před soudem podle toho, zda v době, kdy probíhá soudní řízení, bylo již zahájeno řízení před správním orgánem. Jestliže bylo řízení zahájeno, vyčká soud výsledku tohoto řízení. Jestliže řízení zahájeno nebylo a odpovídá-li jinak rozhodnutí zákonu, bude toto rozhodnutí potvrzeno. Soud by se ovšem neměl spokojit s pouhým vyjádřením správního orgánu, nýbrž předpokladem je, že bylo vydáno rozhodnutí podle správního řádu.

Skutečnost, zda zaměstnání bylo přerušeno z vážných důvodů, je z hlediska právních důsledků závažná, uváží-li se, že doba, kdy došlo k „přerušení zaměstnání z vážných důvodů“, se nezahrnuje do doby, z níž se vypočítává průměrný měsíční výdělek; doba zaměstnání 5 roků se zjišťuje nikoli z posledních 10 roků od vzniku invalidity, nýbrž z doby odpovídající době 10 roků s přičtením doby přerušení zaměstnání z vážných důvodů. Tato doba přerušení se podle výslovného ustanovení zákona do doby zaměstnání nezapočítává, jinak se však posuzuje tak, jako kdyby pracovník

V této souvislosti vzniká otázka, zda dvouletá lhůta uvedená v ustanovení § 8 odst. 2 zák. č. 101/1964 Sb. je lhůtou pořádkovou či nikoli. Praxe tuto lhůtu považuje za lhůtu pořádkovou, takže i po jejím uplynutí se zkoumá po věcné stránce, zda došlo k přerušení zaměstnání z vážných důvodů. Jde však o otázku, jež bude především řešena ve správním řízení.

V souvislosti s tím lze poukázat na usnesení Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Co 125/70, které dospívá ke správnému závěru, že nelze odmítnout zhodnocení doby nezaměstnanosti uplatňované žadatelem o důchod s odůvodněním, že o jejím započtení nebylo dosud rozhodnuto okresním národním výborem. Jde dále o to v kterých případech se zřetelem na formulaci žádosti o důchod bude nutné se zabývat žádostí v uvedeném směru. Z tohoto hlediska není rozhodným, jak žadatel své tvrzení formuloval, nýbrž rozhodným je celkový obsah a smysl žádosti; v případech vzbuzujících pochybnosti by bylo nutno zjistit, čeho se žadatel domáhá.

Poukazuje se i na problematiku tzv. podkladových rozhodnutí (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 39/1970 Sbírky soudních rozhodnutí). Z ustanovení § 92 zák. č. 101/1964 Sb. v souvislosti s ustanovením § 134 vyhl. č. 102/1964 Sb. vyplývá, že jsou tu míněna rozhodnutí, k jejichž vydání jsou příslušné jiné orgány, tato však jsou podkladem rozhodnutí orgánu, který rozhoduje o dávce. Jsou to tedy rozhodnutí řešící určitou otázku, jejíž posouzení je nutné buď pro rozhodnutí o nároku na dávku nebo o její výši; soudně přezkoumatelná nejsou, pokud jde o řešení otázky, jejíž posouzení závisí na volné úvaze. I v tomto případě tedy platí, že se soud může zabývat pouze zákonností vydaného rozhodnutí.

Jde dále o to, zda lze bez dalšího pro závěr o zastavení řízení vycházet z tvrzení, že bylo návrhu zcela vyhověno, nebo zda je nutno tuto okolnost zkoumat (§ 248 o. s. ř.).

Soud se nemůže při respektování zásady materiální pravdy, jež platí i v tomto řízení, spokojit s pouhým tvrzením, nýbrž musí mít podklady pro závěr, že opravnému prostředku bylo zcela vyhověno (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 28/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR), a že tedy lze řízení zastavit.

Určitá výkladová problematika vzniká v případě, kdy soud při přezkoumávání rozhodnutí orgánů sociálního zabezpečení dospěje k závěru, že sice tvrzení navrhovatele uvedená v opravném prostředku neodůvodňují vyhovění opravnému prostředku, přičemž však rozhodnutím orgánu sociálního zabezpečení došlo k chybě ve prospěch navrhovatele. V takovém případě soud potvrdí rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení, přičemž současně upozorní na stav věci orgán, který o dávce rozhodoval, k případnému postupu podle ustanovení § 53 zák. č. 101/1964 Sb.

K úplnosti je třeba dodat, že soud může při přezkoumávání rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení toto rozhodnutí potvrdit jen tehdy, je-li v souladu se zákonem. Nemohlo by tedy být důsledně opravnému prostředku navrhovatele vyhověno, kdyby sice z přezkumného řízení vyplynul závěr, že tvrzení navrhovatele jsou v určitém směru správná, přičemž však chybí jiná podmínka nároku (bylo by např. zjištěno, že navrhovatel je sice invalidní, což orgán sociálního zabezpečení popíral, ovšem nebyla by splněna podmínka „potřebné doby zaměstnání“).

Je nutno dodat, že vždy (bez zřetele na tvrzení účastníků), když vznikne v řízení důvodná pochybnost o duševní chorobě účastníka, musí si soud zjednat spolehlivý podklad pro závěr, zda a od kdy je navrhovatel duševně chorý, a to jak z toho hlediska, kdy invalidita v důsledku duševní choroby vznikla, tak i z toho hlediska, zda takový občan byl v řízení řádně zastoupen (§ 104 o. s. ř.).

Otázkou výkladu ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. se zabývaly soudy v řadě rozhodnutí.

Především je nutno uvést, že aplikace ustanovení § 53 zák. č. 101/1964 Sb. předpokládá, že došlo k přiznání dávky. Nedopadá tedy toto ustanovení na případ, kdy dávka přiznána nebyla. Toto ustanovení dopadá i na případy dávky dobrovolné. To mohou být případy, kdy dávka je podle zákona dávkou fakultativní, nebo případy, kdy jde sice o dávku nárokové povahy, přičemž však nebyly splněny všechny podmínky pro její přiznání a dávka byla přesto přiznána (§ 142 zák. č. 101/1964 Sb.). Byla-li jednou dávka přiznána (a citovaný zákon v uvedeném směru také nerozlišuje), lze provést její úpravu pouze za splnění podmínek v tomto zákonném ustanovení uvedených.

Jestliže soud zrušil rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení o vyměření důchodu a uložil tomuto orgánu provedení nového výpočtu, není nové rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení rozhodnutím o zvýšení dávky nesprávně vyměřené podle ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb., poněvadž se stále rozhoduje na základě původní žádosti o přiznání dávky.

Základní myšlenkou ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. je, že by neměl být ponechán v platnosti stav, který je v rozporu se zákonem, případně se skutečnými poměry. Z hlediska tří v zákoně uvedených podstat je tu však rozdíl. Zatímco v prvém a třetím v zákoně uvedeném případě (zánik nároku na dávku, změna rozhodných skutečností pro výši nebo výplatu dávky) vychází zákon z toho, že v době přiznání dávky byly splněny podmínky, aby dávka byla přiznána v určité výši, v druhém případě je předpokladem dodatečné zjištění, že podmínky pro přiznání dávky nebyly vůbec splněny, takže k přiznání došlo bez zákonného podkladu, nebo sice podmínky pro přiznání dávky byly splněny, avšak dávka byla přiznána ve výši neodpovídajícím zákonným ustanovením. Pokud jde o zánik dávky, případně určité změny dávky, je uvedená úprava nutná z toho důvodu, že jde o přiznání opětujících se dávek, splatných v budoucnu, a je nutno umožnit změnu dávky, došlo-li ke změně ve skutečnostech rozhodných z hlediska trvání, výše nebo výplaty dávky (srov. např. § 163 o. s. ř., § 202 zák. práce a § 99 zák. o rod.). Není podmínkou, aby k nesprávnému vyměření dávky, o jehož nápravu za použití ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 jde, došlo na základě skutkového omylu (srov. § 41 zákona č. 55/1956 Sb.).

Z uvedených hmotněprávních ustanovení zákona vyplývají některé procesní důsledky.

Skutečnost, že žadatel o důchod nenapadl opravným prostředkem např. rozhodnutí o starobním

důchodu, pokud jím nebyla hodnocena určitá doba zaměstnání, nebrání tomu, aby se tento žadatel domáhal znovu započtení téže doby. Oporu pro takový postup dává právě ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. Musí tak učinit návrhem u orgánu sociálního zabezpečení, který je příslušný rozhodovat o přiznání dávky. Orgán sociálního zabezpečení je povinen o takto uplatněném nároku znovu rozhodnout. Žadatel se pak může domáhat přezkoumání tohoto rozhodnutí soudem (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 12/1971 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Z hlediska této možnosti není rozhodné, že orgán sociálního zabezpečení použil pro vyřízení takového návrhu, který svým obsahem je návrhem podle ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb., formy dopisu, jenž případně neobsahoval ani poučení o opravném prostředku. Obsahem rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení je posouzení důvodnosti podaného návrhu. Soud je povinen toto nové rozhodnutí na základě opravného prostředku přezkoumat (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 89/1969 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). Předpokladem úspěšného návrhu je dodatečné zjištění,a že dávka byla přiznána v nesprávné výši proto, že určitá doba nebyla započtena. Zákon v dané souvislosti vyslovuje požadavek dodatečného zjištění, což odůvodňuje takový výklad, že návrh opřený pouze o to, že by provedené důkazy měly být jiným způsobem zhodnoceny, by neodůvodňoval splnění podmínek ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. Za takové situace nejde totiž o dodatečné zjištění, nehledě k tomu, že hodnocení důkazů za stejného skutkového stavu může být odlišné.

Půjde-li o zvýšení nesprávně vyměřené dávky, bude platit o promlčení speciální úprava podle ustanovení § 53 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb.

Pokud orgán sociálního zabezpečení provede úpravu již přiznané dávky s použitím ustanovení § 53 citovaného zákona, může realizovat své rozhodnutí až poté, kdy toto rozhodnutí se stane vykonavatelným.

Pokud jde o provádění důkazů lze odkázat na zásady rozhodnutí uveřejněného pod č. 27/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR. I když jde nyní o dvoustupňové řízení, není nepochybných důvodů pro to, aby bylo zaujato jiné stanovisko, než jaké vyplývá z tohoto uveřejněného rozhodnutí. Jde o přezkumnou činnost soudu, jež má vyústit ve vyslovení určitého právního závěru. Je proto nutné, aby soud provedl důkazy v rozsahu potřebném pro vyslovení tohoto určitého právního názoru, jímž je orgán sociálního zabezpečení vázán.

Pokud jde o postup při provádění důkazu znaleckým posudkem, lze odkázat na rozhodnutí uveřejněné pod č. 119/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, jež se touto problematikou zabývá. Pro své závěry musí mít komise podklad ve výsledcích provedeného dokazování tak, aby mohla podat posudek s naprostou určitostí. Jestliže byla v řízení před soudem doplněna skutková zjištění v potřebném rozsahu, mohla by být použita, jestliže i se zřetelem na výsledky doplněného řízení vyznívá posudek zcela určitě.

Jen k úplnosti je třeba ještě dodat, že je věcně pochybné spojovat otázku přiměřenosti zaměstnání s tím, zda právě v místě bydliště pracovníka bude moci být zaměstnán. Tato skutečnost by mohla přicházet v úvahu v případě, kdyby zdravotní stav pracovníka byl takový, že by mu neumožňoval ani dojíždění do jiného místa. Jinak ovšem je pojem invalidity vyjádřen v zákoně obecně, bez zřetele k možnosti pracovního zapojení v místě, kde pracovník bydlí.

Náklady řízení (§ 244 o. s. ř., § 148 o. s. ř.).

Jde o to, zda může být orgánu sociálního zabezpečení uložena povinnost náhrady svědečného (případě znalečného), jestliže navrhovatel měl v řízení úspěch, a dále, zda do nákladů spojených s provedením důkazů se zahrnuje i svědečné vyplacené dožádaným

Ustanovení § 93 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb. upravuje otázku nákladů řízení jen pokud jde o řízení

administrativní. Na řízení soudní se použije ustanovení občanského soudního řádu o nákladech řízení, tedy i ustanovení § 137 až § 151 o. s. ř. včetně ustanovení § 148 o. s. ř. Pokud jde o náklady, které by měl platit Čs. stát – orgán sociálního zabezpečení, nelze složení zálohy uložit. Je-li totiž Čs. stát sám podle ustanovení § 141 o. s. ř. nositelem povinnosti platit náklady důkazů, jež nejsou kryty zálohou, pak není dobře možné, aby bylo orgánu státní správy (§ 83 odst. 1 zák. č. 101/1964 Sb., § 11 písm. d) a § 13 zákona č. 53/1968 Sb.) uloženo složení zálohy na náklady řízení.

Pokud jde o další otázku, zda právo požadovat náhradu nákladů se vztahuje i na případ, kdy svědečné nebo znalečné bylo vyvoláno svědectvím nebo podáním posudku u dožádaného soudu, řeší ji čl. 17 odst. 3 Směrnice ministerstva spravedlnosti o úkolech soudů a státních notářství ve věcech znalců a tlumočníků, uveřejněné v částce 5/1967 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti.

Pochybnosti vznikají i z hlediska rozhodování o nákladech řízení. Otázka je celkem jednoznačně řešitelná v případě, kdy bylo opravnému prostředku vyhověno a byl vysloven právní názor, že navrhovateli přísluší nárok na dávku, popř. na dávku výhodněji upravenou, přičemž původní rozhodnutí v tomto směru bylo negativní. Právě tak nebudou pochybnosti v případě, kdy rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení bylo potvrzeno. V případě, kdy opravnému prostředku navrhovatele bylo zčásti vyhověno a zčásti nikoli, přičemž je podle obsahu zrušovacího rozhodnutí nepochybné v jakém rozsahu bylo opravnému prostředku vyhověno, je třeba posoudit otázku nákladů řízení podle ustanovení § 142 odst. 2 a 3 o. s. ř. Může jít ovšem i o situaci, kdy již orgánem sociálního zabezpečení byl přiznán nárok v určité výši, nikoli v celém uplatňovaném rozsahu, navrhovatel napadá tuto výši a teprve podle výsledků důkazů, které budou provedeny, bude možno posoudit, zda a jaký úspěch ve věci navrhovatel měl. Ustanovení občanského soudního řádu na takovou situaci přímo nedopadají, ježto ukládají, aby podle úspěchu ve věci byla řešena otázka nákladů řízení, a soud o těchto nákladech řízení musí rozhodnout, přičemž však při skončení soudního řízení výsledek ve věci není bezpečně znám.

Z hlediska aplikace jednotlivých ustanovení občanského soudního řádu o náhradě nákladů řízení (§ 142 až § 150 o. s. ř.) bude tu nutno přihlédnout k tomu, z jakého důvodu došlo ke zrušení rozhodnutí orgánů sociálního zabezpečení, zda byly již v žádosti uvedeny všechny pro posouzení rozhodné skutečnosti, zda si orgán sociálního zabezpečení opatřil sám skutkový podklad potřebný pro posouzení věci, popř. zda navrhovatel teprve v řízení před soudem uváděl určité skutečnosti odůvodňující jiné posouzení věci apod.

K výkladu § 249 odst. 3 a § 250 o. s. ř.

Určitá problematika vzniká z hlediska výkladu ustanovení § 249 odst. 3 o. s. ř. Ustanovení tohoto obsahu má občanský soudní řád i na jiných místech (srov. § 226 a § 243 o. s. ř.). Všem těmto ustanovením je společné, že soud vyššího stupně vysloví právní názor, jímž je soud nižšího stupně vázán. Tento právní názor se může týkat jak použití hmotněprávních, tak i procesněprávních ustanovení zákona, a směřuje k tomu, aby při respektování vysloveného právního názoru nově vydané rozhodnutí bylo v plném souladu se zákonem. Má-li se tohoto účelu dosáhnout, je třeba, aby tento právní názor byl vysloven určitě a přesně (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 47/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). K vyslovení určitého právního názoru dojde jak v případě, že soud nižšího stupně určitý právní názor výslovně vyjádřil (přitom buď použil nesprávného ustanovení zákona, nebo sice správného ustanovení, avšak toto ustanovení si nesprávně vyložil, případně nedbal jiného zákonného ustanovení, k němuž je nutno přihlédnout), nebo si neopatřil potřebný skutkový podklad, ať již v důsledku nesprávného právního názoru nebo z jiných důvodů.

Právním názorem není celé odůvodnění rozhodnutí vyššího orgánu, nýbrž pouze ta část odůvodnění, která je přímo ve vztahu k řešení konkrétní právní věci a v důsledku toho i ke zrušení původního

rozhodnutí. Přitom, pokud jde o právní vázanost, vychází vyšší soud při jeho vyslovení z určitého skutkového podkladu. Dojde-li pak po zrušení rozhodnutí v novém řízení před soudem prvního stupně ke změně skutkového podkladu, není již tento soud vázán právním názorem, pokud právní názor vycházel z odlišného skutkového podkladu. Občanský soudní řád nemá ustanovení, které by vyslovovalo vázanost soudu, jenž původní právní názor vyslovil, jestliže se věc v důsledku opravného prostředku podaného do dalšího rozhodnutí znovu stane předmětem opravného řízení.

Ve věci sp. zn. Co 273/70 zaujal Nejvyšší soud ČSR správný závěr, že odvolání není přípustné proti té části odůvodnění, která se úpravy přezkoumávaného nároku netýká.

Pokud jde o vztah ustanovení § 250 odst. 2 o. s. ř. k ustanovení § 202 o. s. ř. je nutno uvést, že ustanovení § 250 odst. 2 o. s. ř. se nedotklo těch speciálních ustanovení občanského soudního řádu, podle kterých odvolání není vůbec přípustné. Není-li podle ustanovení § 202 o. s. ř. do některých usnesení odvolání přípustné, není v těchto případech přípustné odvolání ani v přezkumném řízení podle ustanovení § 244 o. s. ř.

Názoru, že v odvolacím řízení by mělo platit v zásadě ustanovení § 249 odst. 1 o. s. ř. a nikoli ustanovení § 214 odst. 2 písm. c) o. s. ř. (protože tu jde o přezkoumávání rozhodnutí ve věci samé a měla by být použita ustanovení občanského soudního řádu o projednání odvolání proti rozsudku), nelze přisvědčit. Ustanovení § 249 odst. 1 o. s. ř. totiž výslovně uvádí, že přezkoumávané rozhodnutí soud buď potvrdí nebo zruší usnesením. Vzhledem k tomuto výslovnému ustanovení platí ustanovení § 214 odst. 2 o. s. ř. a jednání není třeba nařizovat. Neznamená to však,a že by jednání nemohlo být nařízeno. Jinak jde o nařízení jednání u nejvyššího soudu republiky jako odvolacího soudu, pro které platí ustanovení § 211 a násl. o. s. ř.

1) ve znění vyhlášek č. 93/1968 Sb. a č. 181/1968 Sb.